

УДК 1«654»(430)+111

Біловол Г. В.

КАНТ І ПРОБЛЕМА ОНТОЛОГІЧНОГО АРГУМЕНТУ

Статтю присвячено розгляду проблеми онтологічного аргументу у філософії Канта. На підставі аналізу змісту поняття «онтологічний аргумент» у текстах Канта стверджується, що в інтерпретації Канта онтологічний аргумент має невіддільні від нього досвідні передумови. Увагу приділено розгляду співвідношення доказу буття Бога з «Прослогіону» Ансельма Кентерберійського із кантівським розумінням і критикою онтологічного аргументу. Показано, що ідея онтологічної аргументації у розумінні Канта і Ансельма є спільною, проте особливості логічної структури цієї аргументації мають суттєві відмінності. Також висвітлено особливості Кантової критики онтологічного аргументу з акцентом на проблеми екзистенційної предикації і проаналізовано деякі напрями сучасної логіки.

Кантова критика часто вважається остаточною відповіддю на будь-яке формулювання онтологічного аргументу. Але існує багато неоднозначностей, що проблематизують подібні твердження. Нижче ми б хотіли детально розглянути проблеми онтологічного аргументу в Кантовій інтерпретації, зосереджуючись передусім на порівнянні кантівської інтерпретації цього поняття з доказом буття Бога в Ансельма Кентерберійського, і проаналізувати кантівську критику аргументу з позицій сучасної модальної логіки та логіки існування.

Під «онтологічним аргументом» зазвичай розуміється доведення існування певної (божественної) сутності із самого поняття цієї сутності без звернення до будь-якого досвіду. Найперше, що слід зробити - з'ясувати, якою мірою це інтуїтивне уявлення відповідає онтологічному аргументу в сенсі Канта. Чи справді Кант розуміє онтологічний аргумент саме як «доказ від самих лише понять»? Цей сумнів може здатися недоречним, адже у самій «Критиці чистого розуму» онтологічний аргумент окреслено саме як доказ, у якому «відволікаються від будь-якого досвіду і,

виходячи від самих лише понять приходять повністю *a priori* до існування вищої причини» [1]. Але ситуація ускладниться, коли врахуємо, що, міркуючи про «основи спекулятивного розуму для доказу буття вищої сутності», Кант виводить міркування розуму про існування першосутності від існування випадкового, що може бути дане лише у досвіді. У цьому випадку ідеться скоріше про специфічний різновид космологічного аргументу, хоча і у контексті онтологічного доказу.

Звернемося до текстів. Перед тим, як почати власне спростування онтологічного аргументу, Кант окреслює «основи спекулятивного розуму для буття вищої сутності», інакше кажучи - визначає, що мається на увазі під онтологічним аргументом і описує шлях його конструювання у мисленні. Відповідний фрагмент [2] можна схематизувати так:

I. *«Якщо дещо, чим би воно не було, існує, то необхідно припустити також, що дещо існує необхідно».* У розгорнутому вигляді це міркування має таку структуру:

1. Дещо існує.
2. Воно існує контингентно.
3. Все існуюче має свою причину.
4. Всі причини або контингентні, або необхідні.
5. Контингентні причини зумовлені іншими причинами..
6. Необхідні причини безумовні.
7. Ряд причин не може бути безкінечним.
8. Певна причина має існувати безумовно.

II. *«Дані, розум шукає поняття сутності, для якої підходила б така перевага в існуванні, як безумовна необхідність. Він шукає таке поняття не для того, щоб потім a priori вивести з нього існування <...>, а для того, щоб із усіх понять можливих речей знайти те, в якому немає нічого, що б суперечило абсолютній необхідності».*

Критерії для пошуку абсолютної необхідності: слід відкидати все, що не узгоджується з абсолютною необхідністю; те, що ми не зможемо відкинути, і буде «безумовно необхідною сутністю», і це «незалежно від того, чи ми зможемо вивести необхідність із самого поняття необхідної сутності, чи ні».

Сама побудова онтологічного доказу відбувається у такій послідовності [3]:

- A1. переконання розуму в існуванні необхідної сутності;
- A2. визнання у ній безумовного існування;
- A3, пошук поняття, що є (1) незалежним від будь-яких умов; (2) є достатньою умовою для всього іншого (тобто містить у собі всю реальність);
- A4. визнання, що умовам (1) і (2) відповідає поняття єдиної вищої сутності;

A5. Висновок розуму про безумовно необхідне існування вищої сутності.

Згідно з наведеною вище схемою аргументацією (I, пункти 1, 2), тільки наша впевненість у тому, що «дещо існує» легітиміє подальше прийняття тези про можливість можливості. Це дає підставу говорити, що для Канта онтологічний аргумент (як «доказ від поняття») має **досвідні передумови**. Охоплення цих передумов є і в докритичних текстах Канта. Зокрема, у «Новому висвітленні перших принципів метафізичного пізнання» поняття можливості впливає з несуперечливого зіставлення речей, так що **реальність передумови** як основа для такого зіставлення. Отже, дещо можливе тільки тоді, коли воно має певну реальну підоснову, що існує з абсолютною необхідністю [4]. Наприкінці «Єдино можливої основи для доказу буття Бога» Кант відзначає, що «основа для доказу буття Бога <...> побудована на тому, що дещо можливе» [5]. І одразу додає, що такий доказ все одно є апіорним (оскільки не передбачає жодного існування, а лише «внутрішню ознаку абсолютної необхідності» [6]). Вже пізніше Кант зауважить щодо співвідношення «реальності» і «можливості» у механізмі онтологічного доказу: «Емпіричний принцип наших понять можливості речей як явиш ми приймаємо <...> за трансцендентальний принцип можливості речей взагалі» [7], і назве цей хід помилковим. Це засвідчує, що **можливе** (назване в ранньому тексті «найочевиднішою даністю» [8]) є лише **як даність досвіду**. Таким чином, для **Канта онтологічний аргумент потребує досвідної основи**.

Та слід наголосити, що досвідні передумови не входять до структури самого доказу, а лише уможливають його появу, в той час як сам аргумент справді виходить від чистого поняття необхідної сутності. Зауважимо, що власне умовивід від поняття до існування міститься у пунктах A1-A2. A3-A5 потрібні для того, щоб показати, що цей умовивід (чи квазіумовивід) стосується доведення буття Бога (останнє, насправді, далеко не очевидно). Якщо вдатися до термінологічного розмежування Петера ван Інвагена, A1-A2 складають *оптичний* аргумент, а A3-A5 - звужують його до аргументу власне *онтологічного* [9].

Таким чином, Кант розуміє під онтологічним аргументом доказ «від самих лише понять», проте визнає, що поштовхом до формування такого доказу є наш досвід існування контингентного, що справді дозволяє говорити про певну спільну основу онтологічного і космологічного аргументів, не стираючи їх розмежування. В цьому і полягає сенс розрізнення досвідних умов, що не входять до онтологічного аргументу і самого аргументу.

Спробуємо з'ясувати, чи адекватне Кантове розуміння онтологічного аргументу Ансельма

необхід-

Кентерберійського з тексту «Прослогіону». Спершу треба визначити, що ми маємо на увазі під онтологічним аргументом Ансельма (більшість дослідників схиляється до думки, що «Прослогіон» містить кілька варіантів доказу буття Бога [10]), і якими є критерії адекватного розуміння. Тут ми будемо звертатися лише до аргументу з другого розділу Ансельмового «Прослогіону» [11]. Індикаторами, що, можливо, не вповні, але все ж дають, на нашу думку, уявлення про співмірність доказу Ансельма і Кантового розуміння та критики онтологічного аргументу будемо вважати: а) узгодженість понять: якщо обидва автори використовують однакові набори понять у своїх доведеннях і спростуваннях, а також, якщо ці поняття для них ідентичні за змістом; б) узгодженість аргументації: коли і Кант, і Ансельм передбачають єдиний механізм і однакову загальну схему доведення; в) ефективність критики: якщо Кантові заперечення дають змогу спростувати аргумент Ансельма. Зрозуміло, що ці складові певним чином пов'язані між собою, проте вони можуть бути і не репрезентовані одночасно в однаковий спосіб. Те, якою мірою їх дотримано, і визначатиме ступінь відповідності одного аргументу іншому.

Розглянемо: а) чи відповідають поняття, використані Кантом, поняттям з другого розділу «Прослогіону»; б) чи критикована Кантом загальна схема доведення в онтологічному аргументі не відрізняється від Ансельмової; в) чи критика Канта справді дає змогу спростувати аргумент Ансельма.

а) Основні поняття, використані Ансельмом, це «те, більше від чого не можна помислити» та поняття «існування». Кант вдається до поняття «абсолютно необхідної сутності» і так само, як і Ансельм, - до поняття «існування». Тут доречно поставити два запитання щодо понять: 1) Чи відповідає «те, більше від чого не можна помислити», поняттю «абсолютно необхідної сутності»? 2) Який зміст Кант і Ансельм вкладають у поняття існування? Ж.-Л. Маріон пропонує Ансельмове «*id quod maius cogitari non potest*» інтерпретувати не як поняття, а лише як вказівку на обмеження розуму щодо утворення понять [12]. Отже «те, більше від чого не можна помислити», не є «чистим поняттям» у властивому значенні цього слова і, тим більше, не окреслює жодної сутності [13], як це передбачає для онтологічного аргументу Кант. Критика Канта ставить під сумнів правильність механізму утворення таких об'єктів. У «Новому висвітленні перших принципів метафізичного пізнання» Кант після низки закидів до Декарта сам зауважує, «виправляючи» далі картезіанський аргумент: «ми утворюємо собі поняття певної істоти, що містить у собі всю повноту дійсності, і треба визнати, що в силу

цього поняття такої істоти слід приписати і існування, <...> створюючи собі поняття про певну істоту, яку ми називаємо Богом, ми визначили його так, що в нього включене і його існування. **Якщо, отже, створене таким шляхом поняття правильне, то істинне й те, що воно існує**» [14]. В докритичних текстах Кант обґрунтовує онтологічний аргумент, базований на утворенні таких понять, і критику в «Критиці чистого розуму» спрямовано саме проти аргументу самого Канта так само, як і проти картезіанського доказу буття Бога. Але це ніяк не може стосуватися аргументу Ансельма, оскільки він має справу не з поняттями, а з досвідом обмеженості нашого розуму в утворенні понять, що цілком відповідає інтенціям Канта у критичний період.

Незважаючи на оригінальність такої інтерпретації, зазначимо, що вона, на наш погляд, суперечить тексту «Прослогіону». Ансельм у другому розділі розмірковуючи про «те, більше від чого не можна помислити», все ж висловлюється про нього, як про об'єкт. І основна суперечка між Ансельмом і Гауніло - це суперечка про специфічні об'єкти, сутність яких імплікує існування [15]. Тому, не погоджуючись із Маріоном, стверджуємо, що Ансельм все ж досліджує функціонування специфічного об'єкта (поняття Бога як «того, більше від чого неможливо помислити»), аксіоматично даного як поняття інтелекту. Кант досліджує умови і правомірність такої даності [16], проте йдеться все ж про даність певного поняття, так що і Кант, і Ансельм мають на увазі під об'єктом доведення в онтологічному аргументі певний сингулярний термін.

Суттєва відмінність полягає в іншому, а саме - у різному трактуванні змісту цього поняття. Якщо Кант репрезентує поняття Бога в онтологічному аргументі як поняття абсолютно необхідної сутності, то для Ансельма це зовсім неоднозначно. Серед сучасних дослідників певний час домінував підхід, що визначав найбільш коректною інтерпретацією тексту Ансельма саме модальну інтерпретацію (в термінах можливості і необхідності) [17]. Проте останнім часом переважають аргументи на користь інтерпретації аргументу Ансельма в межах логіки існування [18].

Щодо поняття існування, то згідно з міркуваннями деяких авторів [19], спільним для Канта і Ансельма є унівокативне розуміння існування (на позначення якого Кріс Хісвуд вживає термін «*plain-existence*») [20]. Якщо це дійсно так, то *dictum* Канта (твердження про те, що «буття не є реальним предикатом») має ефективно спростувати аргумент Ансельма.

Здається, що міркування про однозначність поняття **існування** слухні як щодо Канта, так і щодо Ансельма. Важлива відмінність, на якій

наголошують прихильники логічних реконструкцій онтологічного аргументу в термінах логіки існування, полягає в тому, що в аргументі Ансельма проведено розрізнення між «буттям» (як «esse in intellectus») та «реальним існуванням» (як «esse in re»), і саме це розрізнення дає змогу подолати Кантове заперечення екзистенційної предикації. Ми не будемо з'ясовувати тут, який спосіб витлумачення тексту «Прослогіону» є більш адекватним. Достатньо показати, що ансельміанський набір понять у онтологічному аргументі може мати ширше коло інтерпретацій, ніж кантіанський, щоб заперечити тезу про тотожність поняттєвого апарату онтологічних аргументів у розумінні Канта і Ансельма.

б) Вище вже було зазначено, що Кант визнає онтологічний доказ як доказ від чистих понять до існування найвищої причини. Аргумент Ансельма аналогічним чином виходить від чистого поняття інтелекту і має за висновок твердження про реальне існування об'єкта, відповідного цьому поняттю. Здається, не можна заперечити того, що загальна схема аргументації, передбачена для онтологічного аргументу, однакова для цих двох випадків.

в) Кант висловлює два основні зауваження до онтологічного доказу. Перший умовно можна назвати «запереченням від тотожності судження», котре спрямоване на спростування «ілюзії логічної необхідності», яка полягає у такому умовиводі: «якщо об'єкту поняття існування властиве необхідно, тобто за умови, що я покладаю цю річ як дану (існуючу), то її існування також покладається необхідно (відповідно до закону тотожності), і тому сама ця сутність повинна бути безперечною необхідною, оскільки її існування мислиться разом з довільним прийнятим нами поняттям...». Кант розуміє такий хід думки як місце сплутування логічної необхідності судження і онтологічної необхідності існування [21]. Та передусім він вказує на те, що заперечення існування абсолютно необхідної сутності не веде до логічної суперечності: суперечність може виникнути, якщо заперечити предикат і зберегти суб'єкт судження тотожності, тоді як заперечення існування абсолютно необхідної сутності є запереченням усього судження (суб'єкта разом із предикатом) [22]. Це заперечення справді спростовує аргумент «Прослогіону», якщо інтерпретувати його без використання предикату існування.

Другим закидом є славнозвісне твердження Канта про те, що «буття не є реальним предикатом» і тому воно не додає нічого до поняття речі [23], так що включення буття в поняття речі не накладає жодних (онтологічних чи логічних) зобов'язань щодо цього поняття. Якщо аргумент Ансельма розглядати без поняття екзистенційної

предикації, то це зауваження, очевидно, не може бути критичним закидом щодо нього. Якщо ж належним чином обґрунтувати введення предиката існування, то саме це заперечення можна спростувати (див. нижче).

Таким чином, хоча про тотожність набору понять, застосованих до онтологічного аргументу в Ансельма і Канта говорити не можна, спільна структура аргументації відкриває можливості для зіставлення аргументу з ТІ розділу «Прослогіону» із кантівською критикою. До того ж хоча Ансельм і не має такої артикуляції досвідних передумов онтологічного аргументу, як Кант, його міркування так само не вільні від апеляції до досвіду. «Досвідною передумовою» аргументу Ансельма можна було б назвати апеляцію до віри, невіддільну від його «доказу» [24]. Але твердження про те, що кожне поняття інтелекту або існує лише в інтелекті, або також і реально, насправді ґрунтується не на логічному розрізненні (відповідною строгою диз'юнкцією тут було б твердження на зразок: «дещо існує реально або не існує реально», але перехід від твердження про існування в інтелекті до існування ще десь певним іншим чином не належить до компетенції логіки). Для того, щоб зробити такий перехід, Ансельм потребував *практично набутого* переконання в тому, що існує тільки дві можливості для існування того, що ми позначаємо словами: або «in intellectu», або «in re i tertium non datur».

Ці практичні мотиви до теоретичних побудов Ансельма зазвичай не беруть до уваги, але вони є дуже важливими, як одна із прихованих спільних граней міркувань Ансельма і Канта. Більше того, це спостереження про певну «спільну інтенцію» не руйнується зі зверненням до пізніших текстів Канта. Навпаки, на думку Маріона [25], яку ми поділяємо, аргумент Ансельма так само належить до сфери практичного розуму, як і кантівський «доказ від моралі» [26], оскільки основа цього доказу покладається не в логічній (чи онтологічній) аргументації, а в настанові живої віри (яка трапляється, наприклад, у тексті Прологу до «Прослогіону»).

Ототожнення онтологічного аргументу в Кантовому розумінні із доказом Ансельма не можна вважати слушним, відтак Кантова критика не завжди і не повністю є адекватним спростуванням положень цього онтологічного доказу. Проте ідея, що лежить в основі онтологічної аргументації, спільна для Канта і Ансельма, і тому Кантове заперечення слушні тією мірою, якою вказують на хиби у проведенні такої аргументації.

Перейдемо тепер до детальнішого аналізу одного з положень кантівської критики онтологічного аргументу, пов'язаного з проблемою екзистенційної предикації.

Щоб зрозуміти твердження Кантового *dictum* [27], потрібно приділити певну увагу проясненню поняття реального предиката. Джеймс ван Клів на основі міркувань Канта сформулював критерій визначення «реальних властивостей» так: «Властивість є реальною лише тоді, коли дещо може її не мати» [28].

Для Канта однією з хиб онтологічного аргументу є сплутування логічного предиката з реальним (визначенням речі) [29]. Під «визначенням речі» розуміється «предикат, що додається до поняття суб'єкта і розширює його, отже, воно вже не повинне міститися у ньому», тоді як «логічним предикатом» може слугувати «будь-що». Це небезпечно заміщення понять не виникає у міркуваннях про предмети, що можуть бути сприйняті в чуттях. Воно з'являється лише тоді, коли ми прагнемо мислити існування як чисту категорію і приходимо до сплутування існування і простої можливості. Основною помилкою в онтологічному аргументі, за Кантом, є сприйняття терміна «буття» як властивості, тоді як насправді він виконує роль дієслова-зв'язки (як у висловлюванні «Бог є всемогутній») або покладання суб'єкта (як у висловлюванні «Бог є»). Вище було вже зазначено, що *dictum* не може бути критичним зауваженням до онтологічних аргументів, вільних від припущення про буттєву предикацію. Серед таких, за певної інтерпретації, опиняється і аргумент Ансельма. Але треба також зауважити, що, очевидно, Кант, заперечуючи предикацію буття, сам не вважає її інструментом для остаточного спростування будь-якого типу онтологічної аргументації. Його критика, здається, спрямована передусім проти Декарта (як у ранніх текстах [30]), так і в «Критиці чистого

розуму», де спростований цією критикою аргумент названо «картезіанським» [31]).

Нарешті слід сказати декілька слів про критику цієї Кантової критики. Розглянемо два з її численних варіантів.

1. *Критика від розмежування «буття» та «існування»* [32]. Відправним її пунктом є переконання про необхідність розмежувати «буття» (в сенсі Квайнового «бути - це бути значенням змінної») та «існування». Перше дійсно не накладає жодних вимог щодо онтологічного статусу об'єкта, наділеного таким «буттям», і може бути репрезентоване квантором існування $\exists xA(x)$ можна інтерпретувати як «є таке x , що має властивість A », але далеко не завжди це означає «існує x , що має властивість A ». «Існування» передбачає додавання до поняття екзистенційних характеристик, і в цьому сенсі справді є специфічним предикатом першого порядку. Критики зазначають, що Кант просто не враховує поняття існування, підміняючи онтологічно навантажене поняття «існує» онтологічно індиферентним і, по-суті, беззмістовним (оскільки значенням змінної може бути що завгодно) «є».

2. *Критика від інтерпретації існування як «иадвластивості»*. Сенс позиції в тому, що твердження про існування об'єкта характеризує певним чином цей об'єкт разом з усіма його властивостями. Отже, існування інтерпретується як є предикат другого порядку.

Кантове заперечення предикації буття може бути застосоване не до всіх, а лише до частини онтологічних аргументів. Утім останні можуть набувати таких інтерпретацій, що це дає змогу певним чином подолати Кантову критику. Але побудова відповідних доказів (чи реконструкцій) має бути предметом окремого обговорення.

- \.Кант И. Критика чистого разума // Кант И. Сочинения: В 8 т.- М.: ЧОРО, 1994.- Т. 3.- С. 447.
 2. Там само.- С. 443.
 3. Там само.- С. 444.
 4. Кант И. Новое освещение первых принципов метафизического познания // Кант И. Сочинения: В 8 т.- М.: ЧОРО, 1994.-Т. 1.-С. 275.
 5. Кант И. Единственно возможное основание для доказательства бытия Бога // Кант И. Сочинения: В 8 т.- М.: ЧОРО, 1994.-Т. 1.-С. 406.
 6. Там само.- С. 406.
 7. Кант И. Критика чистого разума // Кант И. Сочинения: В 8 т.- М.: ЧОРО, 1994.- Т. 3.- С. 441.
 8. Кант И. Новое освещение первых принципов метафизического познания // Кант И. Сочинения: В 8 т.- М.: ЧОРО, 1994.-Т. 1.-С. 275-276.
 9. Inwagen P. van. Ontological Arguments II Nous.- 1997.- Vol. 11.- № 4.- P. 375-395.
 10. Зокрема: Hartshorne Ch. The Logic of Perfection and other essays in neoclassical metaphysics.—Lasalle, Illinois: Open Court Publishing Company, 1962.- 352 p. Серед сучасніших робіт: Leftow Br. Anselm's neglected argument II Philosophy.- 2002.- Vol. 77.- P. 331-347. Деякі автори обстоюють протилежну позицію: Spade R V. A Survey of Medieval Philosophy.- Indiana University, 1985.-P. 192.
 11. AnselmusCantuariensis. Prosligion.-cap. II.-http://www.wfh-aus-burg.de/harsch/Chronologia/Lspotsl_1/Anselmus/ans_pro.html.

12. Marion Jean-Luc. Is the Ontological Argument Ontological? The Argument According to Anselm and it's metaphysical Interpretation according to Kant //Journal of the History of Philosophy.- 1992.-Vol. 30.- P. 201-218.
 13. Ibid.-P. 206,213-217.
 14. Кант И. Новое освещение первых принципов метафизического познания // Кант И. Сочинения: В 8 т.- М.: ЧОРО, 1994.-Т. 1.-С. 274.
 15. Див. «Відповідь» Ансельма на заперечення Гауніло. Сутність заперечення полягала в тому, щоб показати, як з ідеї «досконалого острова» ми (йдучи за Ансельмовою схемою доказу) змушені будемо ствердити існування такого острова. Ансельм реагує на це іронічною ремаркою: «...якщо хтось знайде мені в реальності чи лише в уявленні, окрім «того, більше від чого не можна собі помислити», щось до чого підійде хід цього мого доведення, то я знайду і дам йому загублений острів, так, що більше [він] не загубиться» (Responsio Anselmi ad obiecta Gaunilonis...- http://www.vlhaus-burg.de/harsch/Chronologia/Lspotsl_1/Anselmus/ans_pro.html). Тут помітно, що Ансельм під «тим, більше від чого не можна помислити» має на увазі сингулярний об'єкт.
 16. Див.: Кант И. Критика чистого разума // Кант И. Сочинения: В 8 т.- М.: ЧОРО, 1994.- Т. 3.- С. 448.
 17. Hartshorne Ch. The Logic of Perfection and other essays in neoclassical metaphysics.- Lasalle, Illinois: Open Court Publishing Company, 1962.- 352 p.; Lewis D. Anselm and actuality II Nous - 1970.- Vol. 4.- P. 175-188; Malcolm Norman. Anselm's

- ontological argument// *Philosophical Review*.- 1969.-P. 41-62; *Stephanou Yannis*. Necessary beings *II Analysis*.- 2000.- Vol. 60.- № 2.- P. 188-193; *Plantinga Alvin*. The Nature of Necessity.- Oxford: Clarendon Press, 1974.- 268 p. та ін.
18. Наприклад: *Oppenheimer P. E., Zalta E. N.* On the Logic of Ontological Argument *II Philosophical Perspectives 5: The Philosophy of Religion I* Ed. by James Tomberlin.- Atascadero: Ridgeview, 1991.- P. 509-529; *Kiima Gyila*. Saint Anselm's Proof: a Problem of Reference, Intentional Identity and Mutual Understanding *II Medieval Philosophy and Modern Times*. Proceedings of «Medieval and Modern Philosophy of Religion», Boston University, August 25-27, 1992 *I* Ed. by Hintikka J. - The Netherlands.: Kluwer Academic Publishers, 2000.- P. 69-88.; *Leftow Brian*. Anselm's neglected argument *II Philosophy*- 2002.- Vol. 77.- P. 331-347.
19. Див.: *Heathwood C* The Relevance of Kant's Objection to the Ontological Argument, 2004.- <http://www-unix.oit.umass.edu/~cheathwo/kantological>.
20. Ibid.
21. Див.: *Smith Norman Kemp*. A Commentary to Kant's «Critique of Pure Reason».-NY: Humanities Press, 1962.- P. 527.
22. Див.: *Кант И.* Критика чистого разума // Кант И. Сочинения: В 8 т.- М.: ЧОРО, 1994.- Т. 3.- С. 449-450.
23. Там само.- С. 452-454.
24. Див.: *Zvie Bar-On*. Knowledge and Belief in St. Anselm's Proof *II Relirionsphilosophic.Akten Des 8 internationalen Wittgwnstein Symposium*.-Teil 2.-Wien, 1984.-S. 125-130.
25. Див.: *Marion, Jean-Luc*. Is the Ontological Argument Ontological? The Argument According to Anselm and it's metaphysical Interpretation according to Kant // *Journal of the History of Philosophy*.- 1992.-Vol. 30.- P. 201-218.
26. Ibid.-P. 217-218.
27. *Кант И.* Критика чистого разума // Кант И. Сочинения: В 8 т.- М.: ЧОРО, 1994.- Т. 3.- С. 452.
28. Цит. за.: *Heathwood C*. The Relevance of Kant's Objection to the Ontological Argument, 2004.-<http://www-unix.oit.umass.edu/~cheathwo/kantological>.
29. *Кант И.* Критика чистого разума // Кант И. Сочинения: В 8 т.- М.: ЧОРО, 1994.- Т. 3.- С. 452.
30. *Кант И.* Новое освещение первых принципов метафизического познания // Кант И. Сочинения: В 8 т.- М.: ЧОРО, 1994.-Т. 1.-С. 273-276.
- Б\ *Кант И.* Критика чистого разума // Кант И. Сочинения: В 8 т.- М.: ЧОРО, 1994.- Т. 3.- С. 455.
32. *Oppenheimer P. B., Zalta E. N.* On the Logic of Ontological Argument// *Philosophical Perspectives 5: The Philosophy of Religion / Ed. by James Tomberlin*.- Atascadero: Ridgeview, 1991.- P. 509-529.

Нана Білово

KANT AND THE PROBLEM OF THE ONTOLOGICAL ARGUMENT

This article is dedicated to an overview of a problem of the ontological argument in Kantian philosophy. It is shown by the analysis of Kantian texts, that his concept «ontological argument» seems to have its background in experience. In article it's paid much attention to comparison to the proof of God's Existing according to St. Anselm «Proslogion» and according to Kant's understanding and critics of ontological argument. It shows that the basic idea of the ontological argumentation is common for them, but the logical structure of this argumentation has some essential differences. It also defined some special features of Kant's objections to the ontological argument with special attention to the problem of existential predication. Finally, it makes the analysis of this critic according to some dimensions of modern logic.